

УДК 351.745.7

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8\(48\)-980-987](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8(48)-980-987)

Грицаченко Вадим Вадимович юрист, м. Запоріжжя, тел.: (067) – 278 – 15 – 31, <https://orcid.org/0009-0000-3478-6521>

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті міститься характеристика структурних елементів оперативно-розшукової протидії злочинам Національною поліцією, до яких віднесено: виявлення латентних злочинів та осіб, які їх учинили; оперативно-розшукове запобігання; оперативно-розшукова протидія перешкоджанню кримінальному судочинству; розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, слідчого судді та відбування покарання; виявлення осіб, які займаються активною злочинною діяльністю.

Визначено, що оперативно-розшукове запобігання злочинам складається з оперативно-розшукової профілактики, оперативно-розшукового попередження та припинення злочинних дій. Припинення злочинних дій може здійснюватися як під час оперативно-розшукового провадження, так і під час кримінального провадження. Іноді ці стадії можуть співпадати та не мати чітких розмежувальних ознак.

Виявлено взаємозв'язок між окремими елементами оперативно-розшукової протидії злочинам, а також їх вплив на загальний рівень злочинності.

Встановлено відповідність даного висновку статистичним даним щодо злочинності в Україні в сучасних умовах.

Встановлено, що вищевказаний перелік структурних елементів оперативно-розшукової протидії злочинам чітко корелюється з окремими, ключовими, показниками діяльності підрозділів Національної поліції з протидії злочинності, у тому числі, під час дії воєнного стану.

У даному випадку воєнний стан розглянуто як зовнішній фактор з усіма його багатоаспектними наслідками, які почали впливати на сталу систему злочинності та діяльності правоохоронних органів з протидії їй, і поява якого наявно підтверджує винесені вище тези, оскільки воєнний стан та його вплив пропорційно скорегував показники діяльності правоохоронних органів у відповідності до запропонованого поділу оперативно-розшукової протидії злочинам на структурні елементи. Проаналізовано виявлену кореляцію показників зареєстрованого рівня злочинності та окремими показників які виступають відображенням результатів оперативно-розшукової протидії злочинам та наочно продемонстровано надзвичайну роль оперативно-розшукової

протидії злочинам, як особливого виду протидії злочинності, та її актуальність в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: злочин, оперативно-розшукова протидія, Національна поліція, оперативний підрозділ, попередження злочинів, запобігання злочинів, виявлення злочинів, розшук, статистика, воєнний стан.

Hrytsachenko Vadim Vadimovich Lawyer, Zaporizhzhia, tel.: (067) – 278 – 15 – 31, <https://orcid.org/0009-0000-3478-6521>

OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE COUNTERACTION TO CRIMES BY THE NATIONAL POLICE DURING MARTIAL LAW

Abstract. The article describes the structural elements of the National Police's operational and investigative counteraction to crimes, which include: detection of latent crimes and the persons who committed them; operational and investigative prevention; operational and investigative counteraction to obstruction of criminal proceedings; search for persons hiding from pre-trial investigation, court, investigating judge and serving a sentence; detection of persons engaged in active criminal activity.

The author determines that operational and investigative crime prevention consists of operational and investigative prevention, operational and investigative warning and suppression of criminal acts. The termination of criminal acts may be carried out both during the operational and investigative proceedings and during criminal proceedings. Sometimes these stages may overlap and have no clear distinguishing features.

The author reveals the interconnection between certain elements of operational and investigative counteraction to crimes, as well as their impact on the overall crime rate.

The author establishes that this conclusion is consistent with the statistical data on crime in Ukraine in modern conditions.

It is established that the above list of structural elements of operational and investigative counteraction to crimes clearly correlates with certain key indicators of the National Police units' activity in combating crime, including during martial law.

In this case, martial law is considered as an external factor with all its multifaceted consequences which began to affect the stable system of crime and law enforcement agencies' activities aimed at countering it, and the emergence of which actually confirms the above theses, since martial law and its impact proportionally adjusted the performance indicators of law enforcement agencies in accordance with the proposed division of operational and investigative counteraction to crime into structural elements.

The author analyses the identified correlation between the indicators of the registered crime rate and certain indicators which reflect the results of operational and investigative counteraction to crimes, and clearly demonstrates the extraordinary role

of operational and investigative counteraction to crimes as a special type of crime counteraction and its relevance in Ukraine at the present stage.

Keywords: crime, operational and investigative countermeasures, National Police, operational unit, crime prevention, crime prevention, crime detection, search, statistics, martial law.

Постановка проблеми. Військовий стан в Україні певним чином вплинув на динаміку, характер та структуру злочинності. У лютому 2022 року в Україні було введено в дію правовий режим воєнного стану [1-2], через що виникла й низка факторів та умов, що прямо чи опосередковано стали впливати на криміногенну ситуацію в державі. Але як зазначають дослідники з проблем злочинності, фактор війни у прогнозах злочинності на території України присутній з 2014 року. Однак масштаб його впливу різко змінився із 24 лютого 2022 року: із конкретно локального характеру (маються на увазі бойові дії на сході держави, тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей) він набув територіально всеохоплюючого характеру [3].

У свою чергу, структурні зміни яких зазнала злочинність в Україні під час воєнного стану, вимагають ефективного реагування на мінливу криміногенну ситуацію та відповідного розподілення сил та засобів, відведених Національною поліцією на протидію злочинності, у тому числі її про-активної складової, а саме оперативно-розшукової протидії злочинам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми протидії кримінальним правопорушенням залишаються доволі актуальними в умовах сьогодення, що відображається у працях багатьох дослідників, зокрема: О. М. Бандурки, В. І. Василичука, В. І. Галагана, В. А. Гузя, В. С. Зеленецького, О. В. Кириченка, Я. Ю. Кондратьєва, Є. Д. Лук'янчикова, І. М. Осики, М. А. Погорецького, С. М. Смокова, Р. Б. Тополевського та ін. Окремі аспекти впливу воєнного стану на характер злочинності та протидії їй відображено у працях М. М. Денисенка, А. В. Калініна, Ю. В. Луценка, С. С. Шрамка.

Але поза увагою авторів залишилося питання щодо місця та ролі оперативно-розшукової протидії злочинам у системі загальної протидії злочинності в умовах воєнного стану.

Мета статті – визначити місце та роль оперативно-розшукової протидії злочинам Національною поліцією у системі протидії злочинності під час дії режиму воєнного стану та після його скасування на основі наявних тенденцій у стані злочинності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце під час протидії злочинності відводиться оперативно-розшуковій протидії злочинам, яка визначається як діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, яка полягає у використанні гласних та негласних форм та методів оперативно-розшукової діяльності, та яка спрямована на виявлення та запобігання злочинам;

встановлення осіб, що готують або вчинили злочин; розшуку осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування покарання, установлення безвісно зниклих осіб; забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу або сприяють оперативно-розшуковій діяльності, беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів [4, с. 36].

В умовах професіоналізації злочинності і зростання її загального рівня, саме оперативно-розшукова протидія злочинам має найбільший потенціал у протидії кримінальним правопорушенням, насамперед завдяки наявності у своєму арсеналі оперативно-розшукових сил, засобів та методів, які використовуються оперативними підрозділами.

Для розуміння місця та ролі оперативно-розшукової протидії злочинам в умовах воєнного стану з урахуванням змін у структурі злочинності проаналізуємо основні структурні компоненти оперативно-розшукової протидії злочинам Національною поліцією та їх співвідношення до статистичних даних щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень за період з 2018 року по 2024 рік. Слід зазначити, що до основних структурних елементів оперативно-розшукової протидії злочинам ми відносимо: виявлення латентних злочинів та осіб, які їх учинили; оперативно-розшукове запобігання; оперативно-розшукова протидія перешкоджанню кримінальному судочинству; розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, слідчого судді та відбування покарання; виявлення осіб, які займаються активною кримінально протиправною діяльністю [5, с. с. 74-75].

Аналізуючи статистичні дані Офісу Генерального прокурора [6] необхідно констатувати, що повномасштабна війна на території України станом на перше півріччя 2022 року призвела до зниження загального рівня злочинності в Україні на 25% у порівнянні з попереднім періодом, майже за усіма видами кримінальних правопорушень. При цьому рівень злочинності тяжких і особливо тяжких злочинів залишився майже на рівні 2021 року. Кількість умисних вбивств збільшилося за півроку на 9,1% у порівнянні з 2021 роком – це й через військову агресію, й вбивства, які були вчинені на окупованих і деокупованих територіях. Спостерігається тенденція до зниження рівня вуличної злочинності та кримінальних правопорушень проти власності, і в першу чергу квартирних крадіжок, що обумовлено встановленням комендантської години, посилення патрулів, блокпостів тощо.

У структурі злочинності за 2024 рік простежуються тенденції щодо зростання рівня тяжких та особливо тяжких злочинів. Це обумовлено у першу чергу змінами у кримінальному законодавстві (передбачення у ряді складів кримінальних правопорушень кваліфікованих видів в частині їх вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану).

Успішна протидія злочинності можлива лише за наявності об'єктивного обліку усіх вчинених кримінальних правопорушень. Проте, як свідчить практика,

за межами офіційного обліку залишається значна кількість фактично вчинених кримінально протиправних діянь, які складають латентну злочинність. За оцінками міжнародних дослідників, їх обсяг становить близько 60% від усієї чисельності вчинених кримінальних правопорушень. Це явище має місце в усіх країнах світу, у тому числі й в Україні, в умовах радикальних змін в політичній, соціальній та економічній сферах.

У зв'язку з цим особливого значення під час протидії злочинності має виявлення кримінально протиправної діяльності. За цим напрямом роботи оперативні підрозділи фактично займаються виявленням та перевіркою раніше невідомої інформації про осіб, факти та об'єкти матеріального світу, які становлять оперативний інтерес. При цьому джерелами такої інформації виступає інформація від осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативними підрозділами; результати проведення пошукових та оперативно-розшукових заходів; результати моніторингу засобів масової інформації; інформація громадськості, органів державної влади, інших правоохоронних органів, контролюючих органів тощо.

Діяльність оперативних підрозділів щодо виявлення фактів кримінально протиправної діяльності розпочинається з отримання інформації про протиправну поведінку чи подію. Інформація може поступити в будь-якій формі та з різноманітних джерел, але вона повинна містити сукупність відомостей про кримінальну подію та умови її вчинення. Оперативна інформація є різновидом соціальної інформації, специфічної за метою і методами отримання, режимом використання, який вимагає конспірації, шифрування джерел інформації, можливість перевірки та використання в інтересах кримінального судочинства.

Що стосується виявлення оперативними підрозділами Національної поліції латентних кримінальних правопорушень, голова Національної поліції України Іван Виговський зазначив, що «це, в першу чергу, незаконний обіг наркотиків, зброї і вибухівки. Ми в рази більше стали їх документувати і розкривати. Тому вони також формують ріст реєстрації злочинів» [5]. Крім того, на статистику впливає те, що Національна поліція під час війни документує військові кримінальні правопорушення.

На основі звітності офісу Генерального прокурора України щодо зафіксованих кримінальних правопорушень [8] слід констатувати про зростання фактів виявлення кримінальних правопорушень Національною поліцією, зокрема:

1) виявлення кримінальних правопорушень Національною поліцією у абсолютних цифрах за період з 2018 року по 2024 рік спостерігаємо зростання на 14 562 виявлені кримінальні правопорушення або на 38 %;

2) виявлення кримінальних правопорушень Національною поліцією відносно до загальної кількості зафіксованих кримінальних правопорушень за відповідні періоди 2018 року 9,7 % від загальної кількості та 13,2 % у 2024 році [Таблиця 1].

Таблиця 1

Виявлення кримінальних правопорушень Національною поліцією відносно до загальної кількості зафіксованих кримінальних правопорушень

Період	Усього зареєстровано кримінальних правопорушень	Припинено кримінальних правопорушень	Виявлено органами Національної поліції	Коли місце-знаходження підозрюваного невідомо
2018	487 133	2763	47 285	4052
2019	444 130	2144	40 946	2757
2020	360 622	1633	42 779	2572
2021	321 443	1320	44 027	2976
2022	362 636	847	39 800	4355
2023	475 595	867	61 847	3890
2024	492 479	515	65 478	5048

Аналізуючи зазначені показники, спостерігаємо підвищення ефективності роботи Національної поліції у сфері виявлення кримінальних правопорушень у абсолютних і відносних показниках. Крім того, спостерігаємо зниження ефективності роботи Національної поліції щодо припинення кримінальних правопорушень на стадії замаху та готування у абсолютних цифрах та відносних показниках до загальної кількості кримінальних правопорушень за звітний період. Слід зазначити, що припинення кримінально протиправних дій є однією із форм оперативно-розшукового запобігання.

На нашу думку, такий стан речей пояснюється загальними структурними змінами у злочинності [Таблиця 2].

Таблиця 2

Загальні структурні змінами у злочинності

Період	Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України	Всього	Загальна кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень
2018	3694	51	428	4173	487 133
2019	3616	63	379	4058	444 130
2020	4055	346	414	4815	360 622
2021	3037	257	520	3814	321 443
2022	13766	62128	17422	93316	362 636
2023	28666	62667	6270	97603	475 595
2024	93900	30151	5998	130049	492 479

Кількість зафіксованих кримінальних правопорушень безпосередньо пов'язаних із війною в абсолютних цифрах зросла на понад 120 000

кримінальних правопорушень за 2024 рік у порівнянні із трьома довоєнними роками. А у відносних показниках маємо зростання у понад 34 рази. При цьому слід зазначити, що співвідношення до загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за звітний період говорить про зниження рівня кримінальних правопорушень загальнокримінального характеру, які завжди були основною сферою діяльності оперативних підрозділів Національної поліції.

У свою чергу показники щодо кількості кримінальних правопорушень, у яких місцезнаходження підозрюваного не встановлено, відображають частково такому напрямку оперативно-розшукової протидії як розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, слідчого судді та відбування покарання. І ми бачимо чітку тенденцію під час воєнного стану до щорічного зростання кількості кримінальних правопорушень, де місце знаходження підозрюваного не встановлено. Не кажучи вже про істотну кількість кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), як то самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – 45% та дезертирство (ст. 408 КК України) – 23,5%, що вимагають, у тому числі й від оперативних підрозділів Національної поліції, організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, слідчого судді та відбування покарання.

Висновки. Оперативно-розшукова протидія злочинам складає систему цілеспрямованих дій уповноважених осіб для мінімізації активної кримінально протиправної діяльності з використанням форм та методів оперативно-розшукової діяльності. Для досягнення певної мети протидії злочинності з урахуванням воєнного стану та специфіки оперативно-розшукової протидії злочинам необхідно вироблення стратегії протидії злочинності спираючись на її про-активну складову. У тому числі, оскільки лише пасивне реагування на вже вчинені злочини під час воєнного стану є вкрай небезпечним, оскільки призводить до підвищеного рівня невдоволення суспільства діяльністю правоохоронних органів, які асоціюються з державою, що у свою чергу складає небезпеку стабільності державних інститутів та призводить до негативних соціальних явищ. Крім того зазначена стратегія неодмінно має бути адаптованою до впливу таких сучасних факторів як: розвиток та впровадження технологій відеоспостереження та обробки відеоданих; розвиток та впровадження технологій систем штучного інтелекту; розвиток та розповсюдження безпілотних літальних апаратів, які в тому числі використовуються правопорушниками у здійсненні ними протиправної діяльності.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення : 17.04.2025).
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення : 17.04.2025).

3. Шрамко С. С., Калініна А. В. Злочинність в Україні: яка вона є під час війни і якою може бути у післявоєнний час? *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. № 44. С. 98-106.
4. Кириченко О. В. Сутність оперативно-розшукової протидії злочинам. *Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам* : матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 25 квіт. 2013 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 34–36.
5. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією: проблеми теорії та практики : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 428 с.
6. Статистичні дані офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 03.05.2025).
7. Брифінг голови Національної поліції України від 22.01.2024 року. URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayini-riven-zlochinnosti-viris-ale-z-yavilisya-1705908276.html> (дата звернення : 13.05.2025).
8. Статистичні дані офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 13.05.2025).

References:

1. Pro vvedenniya voennogo stanu v Ukraini: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24.02.2022 No. 64/2022 [About the introduction of military rule in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Pro zatverdzhenniya ukazu Prezidenta Ukrainy “Pro vvedenniya voennogo stanu v Ukraini” vid 24.02.2022 No. 2102-IX [On the approval of the Decree of the President of Ukraine “On the introduction of military rule in Ukraine” dated February 24, 2022 No. 2102-IX] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
3. Shramko S. S. & Kalinina A. V. (2022) Zlochinnist v Ukraini: yak vona e pid chas viyny v Ukraini I yakoy mozhe buty u pisliavoennuy chas? [Maliciousness in Ukraine: what is it like before the hour of war and what might it be like at the end of the war?] *Pytanniya borotby zi zlochinnistiyu - Nutrition to fight evil*. No. 44. S. 98-106 [in Ukrainian].
4. Kirichenko O. V. (2013) Sutnist operativno-rozshukovoi protydii zlochinam [The essence of operative-rozhuk antidiya to malignancies] *Actualni pytannia operativno-rozshukovoi protydii zlochinam: mater. Nauk-pract. Seminaru - Current nutrition of operative-rosonic antidote to malignancies: material. scientific-practical seminar* (pp.34–36). Dnipropetrovsk: Dniprop. derzh. un-t vnutr. spra. [in Ukrainian].
5. Kirichenko O. V. (2016) Operativno-rozshukova protydiya zlochinam proty gromadskoi bezpeky kriminalnoy policiey: problemy teorii tapracticuy [Operational-searching activity against crime oh the huge security of the criminal police: problems of theory and practice]: monograph. Dnipropetrovsk: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. [in Ukrainian].
6. Statistichni dani ofisu Generalnogo prokurora Ukrainy [Statistical data to the office of the Prosecutor General of Ukraine]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
7. Briefing golovy Nacionalnoi policii Ukrainy [Briefing by the head of the National Police of Ukraine] vid 22.01.2024. Retrieved from: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayini-riven-zlochinnosti-viris-ale-z-yavilisya-1705908276.html> [in Ukrainian].
8. Statistichni dani ofisu Generalnogo prokurora Ukrainy [Statistical data to the office of the Prosecutor General of Ukraine]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].